

**ELKÖTELEZETTSÉG ÉS FELELŐSSÉGVÁLLALÁS A SZAKMAI
FEJLŐDÉSÉRT
(8. PEDAGÓGUSKOMPETENCIA)**

ZAGYVÁNE SZÜCS IDA

az Egri Dobó István Gimnázium tanára
szida5@gmail.com

Jelen vizsgálódásunk kiindulópontját azok a kompetenciák képezik, amelyek mind a pedagógussá válás folyamatában, mind pedig a további szakmai fejlődésben meghatározó szerepet töltenek be. A komplex kompetenciarendszeren belül az alábbi tanulmány a 8. szakmai kompetencia, az Elkötelezettség és felelősségvállalás a szakmai fejlődésért mélyebb összefüggéseit igyekszik feltárni, valamint az ezekből fakadó képzési következtetések levonni.

A kutatás célja, hogy feltárja a pedagógusok 8. kompetenciával kapcsolatos nézeteit és gyakorlatát; összevesse a feltárt eredményeket korábbi, a pedagógusok kompetenciáira vonatkozó kutatási eredményekkel, valamint az eredmények ismeretében a gyakorlók és a pedagógusok továbbképzésével kapcsolatos feladatokat fogalmazzon meg.

A kutatás elején az alábbi *hipotéziseket* fogalmaztuk meg:

- A 8. kompetencia tartalmi elemeit gazdagítani fogják a megkérdozett pedagógusok.
- A tartalmi változás a szakmai feladatok differenciált megjelenését, másrészt új szakmai feladatok megnevezését jelenti.
- A pályán a legtöbb évet eltöltő pedagógusok a legelkötelezettebbek szakmai fejlődésükért.
- A pedagógusok felelősségérzete annál nagyobb, minél több feladatot végeznek az iskolájukban.

A vizsgálat során 60 interjú alapján gyűjtöttünk adatokat az egyes kompetenciákkal kapcsolatban (ld. Műhely rovat bevezetésének információi). A 8. kompetenciára vonatkozó 19 kérdés (ld. mellékletben) a következő 4 tartalmi elemre fókuszált:

1. *Szakmai szerepek elfogadása és gyakorlása:* a tanári szerepek és feladatok, valamint az ezekre ható társadalmi folyamatok, jogszabályok és etikai normák ismeretében képes meghatározni és rendszeresen újrafogalmazni saját szakmai szerepvállalását.

2. *Önismeret, önreflexió, lelki egészség*: törekszik önismeretének, saját személyiségének fejlesztésére, lelki egészségének megőrzésére, és ehhez nyitott a környezet visszajelzéseinek felhasználására. Figyelemmel kíséri saját tevékenységének másokra gyakorolt hatását, s ezek alapján, reflektív módon törekszik tevékenységének javítására, szakmai felkészültségének folyamatos fejlesztésére.
3. *Információs műveltség*: képes a szakmai információforrások megtalálására, értelmezésére, felhasználására és ezek közvetítésére.
4. *Kutatás, fejlesztés*: szaktárgya, valamint a neveléstudomány kutatási módszereinek ismeretében képes az iskolai munkára vonatkozó kutatásokban, fejlesztésekben való részvételre, akciókutatás tervezésére és lebonyolítására, a kutatási eredmények értelmezésére és alkalmazására nevelő-oktató munkájában.

A tartalmi elemek és a kérdések összefüggése

A kérdésekkel igyekeztünk feltárni, hogy a pedagógusok milyen *szakmai szerepeket, feladatokat* ismernek, fogalmazzák meg, illetve gyakorolnak. A *szakmai szerepvállalás újrafogalmazásával* kapcsolatban arra voltunk kíváncsiak, hogy a társadalmi igények következtében az iskolákkal, pedagógusokkal szemben megváltozott elvárások hogyan hatottak a pedagógusok nézeteire, megjelenik-e náluk a személyre szabott odafigyelés, az egyéni igények megismerése, az igényeknek megfelelő fejlesztés a tanítás és nevelés során, másrészt az *új technikai környezetben az IKT-eszközök alkalmazásának* igénye, valamint saját tudásuk bővítése érdekében megjelenik-e a szakmai terület kutatásának igénye.

Az interjúkérdések direkt módon kérdezték rá a pedagógus nézeteire, a pedagógiai munka eredményességében betöltött szerepükre, saját *felelősségük és önállóságuk mértékére, területére*. Bár az interjú kérdéseivel elsősorban a 8. kompetencia tartalmi elemeit igyekeztünk feltárni, ugyanakkor elmondható, hogy ezek a tartalmi elemek a többi nyolc kompetenciához is szorosan kapcsolódnak. Ez magyarázza, hogy az egyes kérdésekre adott válaszokban minden kompetenciára található utalások. A 8. kompetencia tudás, attitűd és képességtartalma rátekintést ad az egész életpályára, a pedagógus egész tevékenységére, mely lehetővé tesz egyfajta összegzést, értékelést és irányt mutat a jövőbe. Az élethosszig tartó tanulás iránti elkötelezettség minden pedagógiai tudással, képességgel összefügg.

A kutatás eredményei

A 8. kompetencia tartalmának változása

A kompetencia tartalmi vonatkozásait a következő kérdés segítségével igyekeztünk feltárni: Mit tart általában saját maga, mint nevelő, mint tanár legfontosabb feladatainak? (1. kérdés)

Az adatok elemzése alapján elmondható, hogy igen gazdag az említett *szerepek és feladatok* köre. A válaszolók 19 kategóriát fogalmaztak meg. Az első két kérdésre adott együttes válaszokban két nagy kategória különíthető el, a *szakmai, tartalmi* és a pedagógus *személyiségére vonatkozó elemek*. Az alábbi táblázat elkülönítve tartalmazza ezeket.

1. táblázat: Szakmai szerepek és személyiségtulajdonságok

<i>Szakmai, tartalmi szerepek</i>	<i>A pedagógus személyiségtulajdonságai</i>
<i>nevelés/személyiségfejlesztés</i>	nyitott, őszinte kapcsolat a gyerekekkel
<i>tanítás</i>	kommunikáció
<i>folyamatos szakmai fejlődés</i>	hitelesség
<i>egész életen át tartó tanulás igényének fejlesztése</i>	jó szervezőképesség
megfelelő felkészülés a tanításra	empátia
szaktárgyi tudás	tolerancia
a tanulási folyamat szervezése, irányítása	improvizáció
<i>formatív értékelés</i>	rugalmasság
<i>tanulás tanítása, tanulásmódszertan</i>	tekintély
megfelelni a környezet és önmaga elvárásainak	humor
tanulásra való motiválás	lendület
megfelelni a tantervi követelményeknek	általános tájékozottság
szakmai tudás	stratégiai gondolkodás
<i>tehetséggondozás</i>	<i>naprakészség</i>
szaktárgyi módszertan	folyamatos megújulásra való törekvés
<i>innováció</i>	
adminisztráció	
szabadidős tevékenységek szervezése	

A kategóriák elemzése során megállapítható, hogy a teljesen általános, komplex feladat megjelölések találhatók elsősorban a válaszokban, ezeket emeltük ki vastagított, dőlt betűvel: a nevelés/személyiségfejlesztés a pedagógusok 74 %-nál jelenik meg, a tanítás 47 %-nál, a folyamatos szakmai fejlődés 27%-nál, a naprakészség 23 %-nál, az egész életen át tartó tanulás igényének kialakítása 10 %-nál. Kiemeltük a táblázatban vékony dőlt betűvel azokat a feladatokat is, amelyeket

a korszerű pedagógiai gondolkodás sajátosságának tartunk. Ezek sajnos egy-egy válaszolónál jelentek csak meg.

A megfogalmazásokból az is kitűnik, hogy nem pontos a pedagógiai terminusok használata. Még mindig keveredik a tanítás-nevelés fogalma, bizonytalan a szaktárgyi és szakmai tudás elkülönítése stb.. Az is elmondható, hogy a nézetek rendszerén belül a szakmai feladatok a differenciáltság eltérő szintjén jelentek meg. Például az egész életre szóló tanulási igény kialakítása mellett megtaláljuk a tanulás tanítását, a tanulásmódszertan elsajátíttatását is. Példaként két konkrét választ idéz a következő néhány sor:

- „Fontos, hogy úgy kerüljenek ki a gyerekek az iskolából, hogy képesek legyenek felelősséget vállalni döntéseikért, legyen problémamegoldó képességük, értsék meg, hogy mi a feladatuk, hogyan tudnak és kell boldogulniuk.”
- „A naprakészség, a fejlődés, a lépés ezzel a változó korrallal, mert ha összehasonlítjuk a tizenöt évvel ezelőtti diákságot a maival, nyilvánvaló, hogy nem ugyanaz az igény, nem ugyanazt kell csinálni. Szakmailag én hiszek abban, hogy ha egy tanár szakmailag nagyon jó, sokoldalú, az válthat ki tiszteletet, motivációt a diákokban. Tehát szakmailag mindenképpen fejlesztenie kell magát az embernek.”

Ha a különböző háttérváltozók mentén vizsgálódunk (pályán eltöltött évek száma, szakmai megbízatások), néhány elgondolkodtató különbséget fedezhetünk fel. (A minta kis száma miatt szorosabb összefüggések meghatározására nem volt lehetőség.) Míg a nevelés/személyiségfejlesztés és a tanítás minden korosztálynál egyöntetűen a legfontosabb feladatokat jelenti, a folyamatos szakmai fejlődést és a naprakész tudást a fiatal kollégák (15 éve tanítók) feleannyira tartják fontosnak, mint a 30 év fölött pályán lévők (19% - 39%, illetve 13% - 30%). Az ötödik fontosabbnak tartott feladat, az egész életre szóló tanulási igény felkeltése kisebb eltéréseket mutat, s ebben a derékhad (15-30 év között dolgozók) 8%-os említése értékelése tér el legjobban a két szélső kategóriától (11%-15%). Ugyanakkor ők azok, akik a legtöbb szerepkört említették.

Az iskolai beosztás szerinti megoszlás néhány nem várt eredményt hozott:

- A nevelés/személyiségfejlesztés kiemelése a 25 osztályfőnök esetében a legalacsonyabb, mindössze 64%, a vezetők, munkaközösség-vezetők mentorok, szakkörvezetők 80-90% között említették.
- A folyamatos szakmai fejlődést a vezetők és munkaközösség-vezetők csak 40%-ban tartják fontosnak.
- Az életre szóló tanulási motiváció kialakításának feladatát egyetlen egy vezető sem említette, de az osztályfőnökök és a tanulók mentorai is csak 10%-ban.

Nehéz komolyabb szakmai következtetést levonni ezekből az adatokból, de mindenképpen kiolvasható belőlük az átgondolatlanság ténye. Az árnyaltabb kép bemutatásához az is hozzátartozik, hogy melyek voltak azok a kategóriák, feladatok, amelyeket a legkevesebben neveztek meg.

2. táblázat: Kategóriák, amelyeket a legkevesebben neveztek meg

<i>Kategóriák</i>	<i>Összes</i>
szakmai elégedettség	6,45%
nyitott őszinte kapcsolat a gyerekekkel	6,45%
hitelesség	3,23%
megfelelni a környezet és önmaga elvárásainak	1,61%
megfelelni a tantervi követelményeknek	1,61%

Érdeemes elgondolkodnunk azon, hogy miért ilyen kevésbé hangsúlyos a szakmai elégedettség, a nyitott őszinte kapcsolat a gyerekekkel vagy a hitelesség. Az sem elhanyagolható szempont, hogy a külső és belső elvárásoknak való megfelelést ilyen nagymértékben elutasítják.

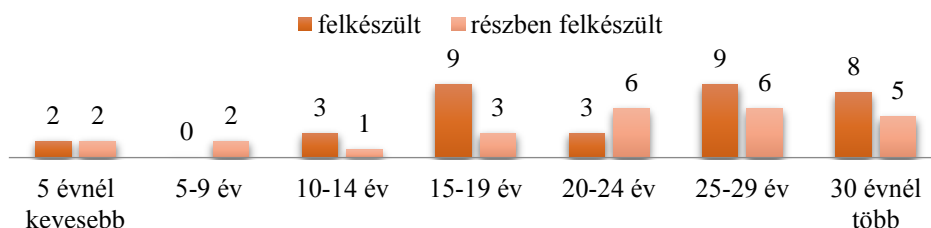
Önismeret, önreflexió, lelki egészség a pedagógusok hétköznapi gyakorlatában

Vizsgálatunk második részében az önismeret, önreflexió és a lelki egészség területeit érintettük. Itt olyan kérdésekre voltunk kíváncsiak, mint:

- Mennyiben érzi felkészültnek magát az általa megnevezett feladatokra? (2. kérdés)
- Miben kiváló? (3. kérdés)
- Miben kellene leginkább fejlesztenie magát? (4. kérdés)
- Milyen lehetőségei voltak hiányosságai leküzdésére? (8. kérdés)
- Vett-e részt továbbképzéseken? (9. kérdés)
- Milyen szerepet játszik szakmai fejlődésében a kollégákkal való együttműködés? (11. kérdés)

A teljes minta válaszai alapján a pedagógusok általában felkészültnek érzik magukat a feladatokra: 54,84% teljes mértékben, 40,32% részben. Vizsgálatainkat kibővítettük a pályán eltöltött évek, a beosztás, valamint a szakok tekintetében.

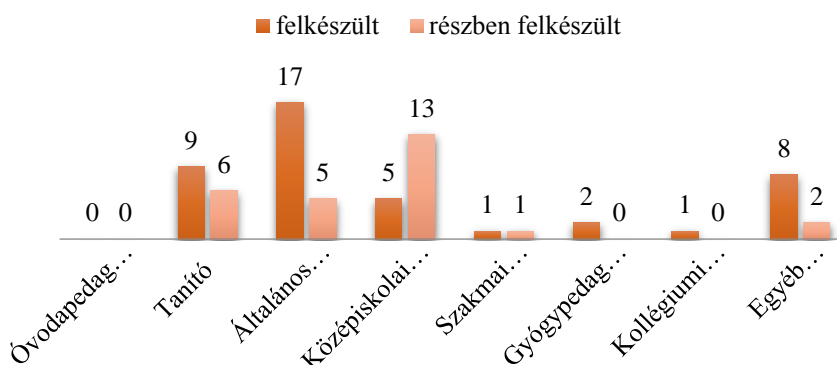
Mennyiben felkészült ezekre a feladatokra?

1. ábra: A pedagógusok felkészültségének foka a pályán eltöltött évek viszonylatában

A diagram adatai alapján érdekes hullámváz állapítható meg. Az első két kategóriában olyan kevés a válaszoló, hogy nem vonható le általánosítható következtetés. A továbbiaknál viszont már figyelem felkeltő lehet a 20-24 éve pályán lévők önkritikusabb értékelése. Lehet, hogy ez az időintervallum a megfáradás szakasza?

Mennyiben felkészült ezekre a feladatokra?

2. ábra: A pedagógusok felkészültségének foka és annak előfordulási gyakorisága munkakör szerint

Az adatokból az látható, hogy az általános iskolai tanítók és tanárok a legelégedettebbek, míg a középiskolában dolgozók nagyobb százalékban csak részben érzik jónak a felkészültségüket. Ennek értékeléséhez további, mélyebb

vizsgálatra lenne szükség, hiszen a pedagógiai közfelfogás, az iskolai eredményesség nem egészen ezt mutatja.

A szakok szerinti vizsgálathoz a következő csoportokat alakítottuk ki: matematika-informatika, természettudományok, magyar, történelem, idegen nyelv, ének-rajz-vizuális kultúra, testnevelés, filozófia-hittan, emberismeret-társadalomismeret, szaktárgy, egyéb.

3. táblázat: A pedagógusok felkészültségének a foka és annak előfordulási gyakorisága szakok

	<i>teljesen felkészült</i>		<i>részben felkészült</i>		<i>összes</i>
	<i>fő</i>	<i>%</i>	<i>fő</i>	<i>%</i>	
matematika-informatika (14 fő)	5	35,70	7	50	12
természettudományok (12 fő)	7	58,33	4	33,33	11
magyar (21 fő)	10	47,61	10	47,61	20
történelem (5 fő)	2	40	3	60	5
idegen nyelv (16 fő)	9	56,25	7	43,75	16
ének-rajz-vizuális kultúra (15 fő)	8	53,33	6	40%	14
testnevelés (19 fő)	7	6,80	2	1,05	9
filozófia-hittan, emberismeret-társadalomismeret (7 fő)	3	42,2	4	(57	7
szaktárgy (6 fő)	3	50	3	50	6
egyéb (24 fő)	12	50	10	41,6	22
<i>Összes</i>	66		56		122

A szakok alapján a természettudományos tárgyakat tanítók érezték magukat a legfelkészültebbeknek, majd őket követték az idegen nyelvet tanítók és az ének-rajz és vizuális kultúra szakosok.

Fontosnak véltük azt is megvizsgálni, hogy kik azok, akik részben érezték magukat felkészültnek a megnevezett feladatokra. Itt az 5-9 és a 20-24 éve pályán levők válaszai tükröztek némi elégedetlenséget.

Mit tartanak a pedagógusok erősségüknek?

A megkérdezett pedagógusok 22 féle választ fogalmaztak meg erre a kérdésre, amely az olvasó számra mindenképpen igen magas szintű önértékelést sejtet. Ugyanakkor az egyes kategóriák nem kaptak megfelelő súlyt, hiszen egy olyan sem volt, amelyet a válaszolók legalább egy negyede jelölt volna. A továbbiakban érdemes megvizsgálni azokat a feladatokat, amelyekben a legerősebbek, s azokat, amelyekben gyengébbek a pedagógusok.

4. táblázat: A pedagógusok erőssége és azok előfordulási gyakorisága az egész mintában

<i>Kategória</i>	<i>Összes</i>
folyamatos megújulásra törekvés	14 (22,58%)
tanulók személyiségfejlesztése	13 (20,97%)
szakmai fejlődésért való elkötelezettség	9 (14,52%)
kommunikáció	9 (14,52%)
szakmai tudás	8 (12,90%)
szereti a munkáját	8 (12,90%)
szaktárgyi tudás	8 (12,90%)

A leggyakrabban előforduló válaszok a folyamatos megújulásra való törekvés, a tanulók személyiségének fejlesztése, szakmai fejlődés iránti elkötelezettség és a kommunikáció. Fontos kategóriák még a szakmai tudáshoz kapcsolódó erősségek, a szakmai elkötelezettség, a szaktárgyi tudás és a szakma szeretete voltak. Ez utóbbiak kiemelten jelennek meg a testnevelőknél.

5. táblázat: Erősségek és a pályán eltöltött évek

<i>Kategória</i>	<i>Pályán eltöltött évek</i>
folyamatos megújulásra törekvés	20-24 év és 30 évnél több
tanulók személyiségfejlesztése	10-14 év
szakmai fejlődésért való elkötelezettség	30 évnél több
kommunikáció	5 évnél kevesebb és 10-14 év
szakmai tudás	30 évnél több

A fenti táblázatból látható, hogy a 30 évnél több ideje pályán lévőknél a folyamatos megújulásra való törekvés, a szakmai fejlődésért való elkötelezettség és a szakmai tudás hármasa alátámasztja a harmadik hipotézisünket, vagyis a legrégebb óta pályán lévők a legelkötelezettebbek szakmai fejlődésükért, kiegészítve azzal, hogy szakmai tudás területén is ők érezték magukat a legerősebbnek. Természetesen fontos megnéznünk a másik oldalt is, azaz a fejlesztésre váró területeket.

6. táblázat: Fejlesztésre váró területek

<i>Kategóriák</i>	<i>összes</i>
egyéni bánásmód	12 (19,35%)
kommunikáció	10 (16,23%)
konfliktuskezelés	8 (12,90%)
IKT-eszközök használata	8 (12,90%)

szaktudományi, szaktárgyi tudás	7 (11,29%)
tanulás támogatása	6 (9,68%)
pszichológiai ismeretek	5 (8,06%)
fejlesztő pedagógia	4 (6,45%)
kutatás	3 (4,84%)

Érdeemes összehasonlítani a két táblázat eredményeit. Bár a folyamatos megújulás, a szakmai fejlődés elvárásaként elfogadottnak tűnik, a konkrét fejlesztési területek megnevezése csak igen kis számban történt meg. Amely területek viszont említésre kerültek, azok mind a „korszerű” pedagógia jellemzői. A 6. táblázat adatai egyértelműen megmutatják a szükséges fejlesztési irányokat, a továbbképzések tartalmi kidolgozásának területeit.

Az erősségek, a fejlesztésre váró területek ismerete szorosan összefügg azzal a kérdéssel, hogy hogyan próbálták leküzdeni hiányosságaikat (8. kérdés). A szakmai fejlődés motorja a hiányosságok feltárása, ismerete, valamint azok leküzdése.

7. táblázat: A hiányosságok leküzdésének lehetőségei

<i>Kategória</i>	<i>Összes</i>
továbbképzések önként	52 (83,87%)
önképzés (szakkönyvek, folyóiratok, internet)	44 (70,97%)
személyes tapasztalatcsere kollégákkal	33 (53,23%)
továbbképzések kötelező	29 (46,77%)
óralátogatás	9 (14,52%)
önmaga talált ki új módszereket	5 (8,06%)
(nemzetközi) pályázatokon való részvétel	5 (8,06%)
szakemberektől kért segítséget	4 (6,45%)
önreflexió	4 (6,45%)

Az adatokból jól látható, hogy az önfejlesztés legelterjedtebb módja a továbbképzéseken való részvétel, valamint az önképzés és a kollégákkal való személyes tapasztalatcsere. Kevesebben élnek a szakmai önreflexió olyan eszközével, mint egymás óráinak látogatása, megbeszélése, saját, új módszerek kidolgozása (innováció). Az önreflexiót, mint kifejezést csak 4 fő említette meg.

Feltettük azt a kérdést is, hogy a fejlődést segítő lehetőségek legáltalánosabb formájával, a továbbképzésekkel mennyire elégedettek a pedagógusok.

8. táblázat: A továbbképzések hasznosságának megítélése

<i>Kategória</i>	<i>Összes</i>
hasznosak voltak	39 (68,42%)
részben hasznosak voltak	17 (29,82%)
nem voltak hasznosak	1 (1,75%)
összes	57

A százalékos eredmények azt mutatják, hogy a pedagógusok hasznosnak vagy részben hasznosnak tartják a továbbképzéseket, mindössze egy kolléga tartotta csak haszontalannak. Az igazi választ kérdésünkre az jelentené, ha megvizsgálnánk, hogy a tanítók, tanárok ténylegesen mennyire alkalmazták, alkalmazzák a továbbképzéseken tanultakat.

A megkérdezett pedagógusok élnek az önreflexió eszközével, reflektálnak saját tudásukra, képességeikre. Ismerik erősségeiket és hiányosságaikat, azok leküzdéséért pedig hajlandók tenni. Azt is látjuk azonban, hogy az önreflexió számukra nem biztos, hogy a szisztematikus önreflexiót jelenti (tervezés-végrehajtás-értékelés). Alátámasztja ezt az a tény, hogy csak 4 pedagógus nevezte meg magát a szót is.

Felelősségvállalás és önállóság

A 8. kompetencia egyik fontos elemét képezi a felelősségvállalás és önállóság, amelyre a következő kérdésekkel próbáltunk információkat kapni:

- Milyen szerepet játszik ön az iskola fejlődésében? (12. kérdés)
- Milyen mértékűnek tartja felelősségét saját felkészültségének színvonaláért? (13.1 kérdés)
- Milyen mértékűnek tartja felelősségét az iskola munkájának színvonaláért? (13.2 kérdés)
- Milyen mértékűnek tartja felelősségét a tanulók neveltségének színvonaláért? (13.3 kérdés)

A 60 pedagógusból a meggyőző többség érezte úgy, hogy munkájával nagymértékben hozzájárul az iskola fejlődéséhez. Ez a tanításon kívül az iskolai programok megvalósítását, versenyeztetést, pályázatok lebonyolítását, jó gyakorlatok átadását, fiatal kollégák mentorálását, a gyermekek problémáinak megoldását, személyiségfejlesztését és a kollégáknak nyújtott emberi segítséget jelenti. Viszonylag kevesen (5 fő) mondta azt, hogy még nagyobb szerepet szeretne játszani, vagyis ők elégedetlenek saját felelősségük fokával. A képet árnyalja az a tény, hogy a megkérdezettek 40,32%-a (25 fő) az intézményben valamilyen vezetői szerepet tölt be: igazgató, igazgató-helyettes, munkaközösség-vezető, intézményi

tanács vezetője, vagyis vezetőként méltán érzik úgy, hogy nagyon fontos a szerepük iskolájuk életében.

A felelősség három területe közül az első a pedagógusnak a saját szakmai felkészültségéért (97%), a második az iskola munkájának színvonalaért (81%) és a harmadik a tanulók neveltségének színvonalaért (70%) vállalt felelősség. A gyermekek nevelése terén 30%-ban jelenik meg a szülő és a társadalom felelőssége. Feltűnően sok, a kollégák 65%-a vállalta magára mindhárom területért a teljes, 100%-os felelősséget. Ez a tény erős kételyeket támaszt a válaszolók őszinteségével kapcsolatban, de azért némi magyarázat található az alább idézett válaszokban:

- „Mind a háromban nagyon fontos a pedagógus felelőssége, mivel a saját felkészültség értelemszerűen csak a tanár felelőssége, nem az iskoláé. Azért csak ő felel és neki kell felkészülnie. Az iskola munkájának a színvonala is az alapján van megítélve, amilyen a tanár munkája és a tanulók teljesítményének színvonala. Nem tehetem meg azt, hogy olyan diákat elengedjek érettségire, aki képtelen lenne rá. Ezzel az iskola nívóját csökkentem, vagy próbálom majd őt valahogy felhúzni, de akkor is felelős vagyok érte.”
- „Felelősséggel tartozom az iskola munkájáért, mivel kis létszámú csapat vagyunk, jobban lecsapódik a felelősség.”

És aki csak a megosztott felelősséget fogadja el:

- „Kívülállónak érzem magam. A jelenlegi helyzetben mindent a fejünk felett intéznek. A fenntartó anyagi okokra hivatkozva gátolja a munkánkat, ha nincs miből dolgozni, lehetek nagyon felkészült meg elkötelezett, akkor mégis nagyon meg van kötve a kezem.”
- „Én úgy gondolom, hogy ezeket a tanulókat nekem már nem feladatom nevelni.”
- „Részben tartom magam felelősnek, amit tudok, megteszek, de nem mindig tudom garantálni, hogy a gyerekek 100%-ig befogadják ezt a lehetőséget.”

A szakmai elhivatottságot befolyásoló felelősség mellett megvizsgáltuk az ezzel szorosan összefüggő pedagógus önállóság mértékét és az ezzel való elégedettséget. A pedagógus gyakorlati tevékenységében négy nagy területet jelöltünk ki. Ezek a területek a tartalom meghatározása, a tankönyvek és tananyagok megválasztása, a módszerek alkalmazása és végül az iskolai étellel kapcsolatos döntések köre (14. kérdés).

9. táblázat: A pedagógusok elégedettségi szintje az önállóságuk mértéke alapján

<i>Kategóriák</i>	<i>Tartalom meghatározása</i>	<i>Tankönyvek, tananyagok</i>	<i>Módszerek</i>	<i>Iskolai élettel kapcsolatos döntések</i>
teljesen megfelel	24 (39,34%)	14 (22,95%)	51 (83,60%)	26 (42,62%)
elfogadható	20 (32,79%)	15 (24,59%)	8 (13,11%)	26 (42,62%)
kevés	17 (27,87%)	32 (52,45%)	2 (3,27%)	9 (14,75%)
összes	61 (100%)	61 (100%)	61 (100%)	61 (100%)

A pedagógusok leginkább a módszertani szabadsággal voltak elégedettek. Nagy többségük úgy ítélte meg, hogy ez teljesen megfelel számukra. A legkevésbé a tankönyvek, tananyagok megválasztásának lehetőségével voltak elégedettek. Ez egyértelműen következik a közelmúltban lezajlott törvényi változásokból (tankönyv piac megszűnése). Viszonylag nagyobb szabadságot élveznek a tartalom meghatározásában. Az iskolai élettel kapcsolatos döntések esetében többségük teljesen vagy részben volt elégedett.

Több területet is megneveztek, amelyek esetében feltétlenül fontosnak tartják, hogy elmondják véleményüket, hallassák hangjukat, még akkor is, ha nem mindig találnak meghallgatásra. Ezek a területek az iskolai hétköznapi élettel kapcsolatos döntések (42%), az éves munkaterv (24%), nevelési problémák megvitatása (23%), tankönyv és a tananyag megválasztása (19%), tehetséggondozás (11%), az iskola jövőjével kapcsolatos kérdések megvitatása (11%), a gyerekek érdekeinek képviselése (10%), a közös értékrend kialakítása (9%), a közösen kialakított értékelés (3%), az iskola fizikai állapotára vonatkozó kérdések (3%), a korrepetálások (1%), az IKT-eszközök tanítás és nevelés során történő alkalmazása (1%), a felmerülő anyagi kiadások biztosítása (1%), valamint a közös döntéshozatal igénye (1%).

Milyen változásokra lenne szükség, hogy az elégedettség mértéke növekedjék? kérdésnél 6 fő várta az iskolán kívüli, oktatásirányítástól származó változásokat: tankönyvválasztás szabadabbá tétele, több anyagi segítség a versenyeztetéshez, logisztikai segítség pályázatok lebonyolításához. 14 fő fogalmazott meg iskolán belül elvárt változásokat: a kollégák nagyobb bevonása az iskolai döntésekbe (feladatmegosztás, óraszámok, korrepetálások, a gyermekek nevelésére vonatkozó szabályok megalkotása), demokratikus közösség formálása, környezetvédelmi nevelés erősítése. 4 fő utalt a pedagógusokra vonatkozó változásokra: a pedagógusok hozzáállásának változása (IKT alkalmazása, feladatvállalás).

Összegzés

Kutatásunkban a pedagógusok nézeteit igyekeztünk feltárni a 8. kompetenciával kapcsolatban (*Elkötelezettség és felelősségvállalás a szakmai fejlődéséért*). A kompetenciát, mint a tudás, képességek és attitűdök komplex egységét értelmeztük. Megállapítható, hogy a szakmai kompetenciákon belül a 8. kompetencia egyfajta visszatekintés a pályáivra. A többi kompetencia tartalmi elemei is helyet kapnak benne, valamint más kompetenciáknál is kimutathatók a 8. kompetencia elemei. Az interjúkból nyert adatok elemzése során a kompetencia tartalmi elemeiről differenciáltabb képet kaptunk. A pedagógusszerepek és feladatkörök széles választéka rajzolódik ki előttünk. Ezek a szerepek meghatároznak bizonyos felelősségi területeket és döntési köröket.

Több szempontból igyekeztünk megvizsgálni a pedagógus szakmai feladatait, felelősségi területeit. Nem tekinthettünk el a pedagógus személyiségvonásaitól, ugyanakkor a szakmai tartalmú kompetencia elemeket helyeztük vizsgálatunk középpontjába. Hipotéziseink közül alátámasztást nyert, hogy a pedagógusok nagyon sok szakmai feladatot fogalmaznak meg önmaguk számára (*1. hipotézis*). Ezeket a feladatokat rendkívül eltérő szinten értelmezik, ugyanakkor megjelennek nézeteikben az új szakmai elvárások is (*2. hipotézis*), bár ezek az elvárások még nem igazán elterjedtek (kutatás). A pályán a legtöbb évet eltöltő pedagógusok a legelkötelezettebbek szakmai fejlődésükért (*3. hipotézis*). Az önismeret az önreflexió eredményeként jelen van a pedagógusok nézeteiben. Az önreflexió nem biztos, hogy minden esetben szisztematikus, módszeres. Úgy gondolják, hogy tisztában vannak erősségeikkel és hiányosságaik pótlására elfogadják a rendszeres továbbképzés elvárását. Fontosnak tartják az önképzés eszközeinek, lehetőségeinek felhasználását. Nem igazán elterjedt a tanórák látogatása és megbeszélése, kevés esetben élnek egyéb az önfejlesztést szolgáló módszerekkel. El kellett vetnünk azt a feltételezésünket, hogy a végzett szakmai feladatok száma határozza meg a pedagógusok felelősségérzetének fokát (*4. hipotézis*). Ezen a területen további kutatások segíthetnek kideríteni, hogy a szervezeti kultúra és maga a pedagógus személyiségtulajdonságai milyen szerepet játszanak a szakmai felelősség alakulásában. A kutatás további eredménye, hogy nyilvánvalóvá vált a pedagógusok nem minden területen elégedettek szakmai önállóságukkal.

Mivel a kutatás mintájában a több éve pályán lévő pedagógusok szerepeltek, így elsősorban rájuk vonatkoztatva lehet feladatokat meghatározni. Meg is kérdeztük őket, hogy szerintük miben kellene fejlődniük. Az egyéni bánásmód, a kommunikáció, az IKT eszközök használata, a konfliktuskezelés, a szaktárgyi, szakmai tudás, a tanulás támogatása, a pedagógiai, pszichológiai ismeretek szerepeltek a megnevezett területek között. Korábban a nehézségeknél említettük a pontatlan fogalomhasználatot. Ez is a szakmódszertani, szakmai ismeretek frissítésének igényét veti fel. A kérdés, hogy hogyan lehetne mindezeket fejleszteni. Egyrészt szakra épülő pedagógus szakvizsgára történő felkészítéssel, ahol az

általános pedagógiai és pszichológiai ismeretek mellett szak specifikus, szaktudományi, szakmódszertani és IKT ismereteket lehetne elsajátítani. Másrészt rövidebb, 30 órás tanfolyamok segítségével, ahol természetesen rövidebb idő alatt lehetne egy-egy szakmai kompetenciát fejleszteni. További fejlesztési javaslatként fogalmazódott meg a pedagógusok közötti nagyobb kooperáció motiválása, óralátogatások, megbeszélések, intézményen belüli saját kollégák által tartott továbbképzések, műhelymunka szorgalmazása.

Irodalom

- Albert Sándor és mtsai (2011): *A tanári kompetenciákról*. Selye János Egyetem Tanárképző Kar, Komárom.
- Falus Iván (2004): A pedagógus. In: Falus Iván (szerk.): *Didaktika*, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 79-102.
- Falus Iván (2005): Képesítési követelmények-kompetenciák-sztenderdek. *Pedagógusképzés*, 1. sz. 5-6
- Falus Iván (2006): *A tanári tevékenység és a pedagógusképzés új útjai*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Falus Iván és mtsai (1989): *A pedagógia és a pedagógusok Egy empirikus vizsgálat eredményei*, Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Falus Iván – Imre Anna – Kotschy Beáta (2010): *Az OKKR szintjei és szintleírásai (Szintézis)* <http://tamop413.ofi.hu/okkr-orszagos-kepesitesi/okkr-3-elemi-projekt> Letöltés ideje: 2015. február 15.
- Golnhoffer Erzsébet – Nahalka István (szerk., 2001): *A pedagógusok pedagógiája*. Nemzeti Könyvkiadó, Budapest.
- Kotschy Beáta (szerk., 2011): *A pedagógussá válás és a szakmai fejlődés sztenderdjei*. Eger. http://www.epednet.ektf.hu/eredmenyek/a_pedagogussa_valas_es_a_szakmai_fejloed_es_sztenderdjei.pdf, Letöltés ideje: 2015. február 18.
- Towards a European qualifications framework for lifelong learning*. Commission of the European Communities, 2005, Brussels.

Melléklet

Az interjú kérdései

1. Mit tart általában saját maga, mint nevelő, mint tanár/tanító legfontosabb feladatainak?
2. Mennyiben érzi felkészültnek magát ezekre a feladatokra? Miben kiváló? Miben kellene leginkább fejlesztenie magát?
3. Miben kiváló?
4. Miben kell fejlődnie?
5. Pedagógiai fejlődésére kik vagy mik voltak hatással?
6. Vannak-e területek, amelyek megkoptak?

7. Miért változtak negatív irányba?
8. Milyen lehetőségei voltak hiányosságainak leküzdésére?
9. Vett-e részt előírt vagy önként vállalt továbbképzésen?
10. Mennyire találkoztak ezek az ön személyes elvárásaival?
11. Milyen szerepet játszik személyiségének fejlődésében a kollégákkal való együttműködés?
12. Milyen szerepet játszik ön az iskola fejlődésében?
13. Milyen mértékűnek tartja felelősségét saját felkészültségének színvonaláért?
14. Milyen mértékűnek tartja felelősségét az iskola munkájának színvonaláért?
15. Milyen mértékűnek tartja felelősségét a tanulók neveltségének színvonaláért?
16. Mennyire felel meg önnek a felelősségének, önállóságának a szintje a tartalom meghatározásában, a tankönyvek, tananyagok megválasztásában, a módszerek alkalmazásában és az iskolai élettel kapcsolatos döntésekben?
17. Melyek azok a területek, amelyeket rendkívül fontosnak tart?
18. Elégedett-e ez irányú lehetőségeivel?
19. Miben változtatna